THE LITERALNESS OF BIBLICAL TRANSLATIONS IN AQUILA'S VERSION

Constantin Răchită

Research Assist., "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The translation of the Bible into Greek was one of the most important intercultural exchanges in the history of humanity. A good knowledge of biblical texts supposes understanding of the multiple consequences implied by this cultural exchange, which manifested itself initially in to the ancient translations and, subsequently, in the transmission and reception of the text within various traditions. During the last years, the researches in the field of biblical translations aimed at an individual analysis of the Septuagint (LXX), with a special emphasis on the translation techniques used by bilingual ancient translators in different periods and in different geographical areas. A less attention has been paid to the later Greek translations (or rather recensions), attributed to Theodotion, Aquila and Symmachus, known since Antiquity as the οἱ τρεῖς ("the three"). One of the reasons is due to the fragmentary state of the texts, which does not permit an extensive and precise analysis. This paper aims to provide some insight into the research context of Aquila's version, controversial for his literalness not just in Antiquity, but in modern times as well.

Keywords: Biblical Translations, LXX, Aquila's Version, Cultural Context, Translation Techniques.

Orice studiu ce își propune să cerceteze fenomenul traducerilor biblice din Antichitate nu poate face abstracție de *Septuaginta* (LXX), cea mai veche traducere a Vechiului Testament din ebraică în limba greacă κοινήcunoscută până în prezent. De înțelegerea circumstanțelor în care a fost realizată traducerea LXX depinde, în mare măsură, apariția și răspândirea altor versiuni biblice, pe care astăzi le cunoaștem doar fragmentar. Dar pentru că o discuție despre traducerea LXX este deosebit de complexă, fie și dacă avem în vedere numai originile ei, în articolul de față sunt suficiente doar câteva precizări în privința stadiului la care a ajuns cercetarea actuală[1].

1. Traducerea LXXeste un fenomen pre-creștin, petrecut în interiorul iudaismului. Din dorința de a nu pierde contactul cu credința strămoșească[2], evrei bilingvi din diaspora Alexandriei[3] traduc primele cinci cărți ale Vechiului Testament în prima jumătate a secolului al III-lea î.Hr. Odată cu apariția creștinismului și adoptarea traducerii alexandrine ca text fundamental al noii credințe, începând cu Iustin Martirul și Filosoful denumirea de *Septuaginta* este aplicată și celorlalte cărți ale Vechiului Testament, chiar dacă traducerea lor s-a produs mai târziu, în epoci și spații geografice diferite.

[1] Bibliografia *Septuagintei*este mult prea cuprinzătoare pentru a fi indicată aici. În general, studiile din domeniu recomandă două cărți bibliografice: Sebastian Brock; Charles T. Fritsch; Sidney Jellicoe, *A Classified Bibliography of the Septuagint*, ALGHJ 6, Brill, Leiden, 1973, respectiv Cécile Dogniez (ed.), *A Bibliography of the Septuagint: 1970–1993*, VTSup 69, Brill, Leiden, 1995. La acestea se adaugă o serie de publicații introductive, indispensabile nu doar pentru sintetizarea stadiului la care a ajuns cercetarea actuală, ci și pentru actualizarea bibliografiei de specialitate: Marcos 2001; Jobes-Silva 2000; Harl-Dorival-Munnich 1988; Dines 2004.

[2] Aceasta este opinia tradițională privind scopul traducerii, deși studiile din ultimii ani tind să o conteste sau, cel puțin, să nu o mai accepte ca unică explicație pentru traducereaTorei din ebraică în greacă. Vezi Dines 2004: 41-60.

[3] Proveniența traducătorilor nu este un subiect încheiat. De regulă, părerile cercetătorilor oscilează între Alexandria și Ierusalim, având în vedere că pentru stabilirea traducătorului (sau a traducătorilor) este necesară studierea individuală a cărților Vechiului Testament. Informații succinte, dar bine argumentate și aduse la zi, se pot consulta în Aitken (ed.) 2015.

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2017, e-ISBN: 978-606-8624-01-3

BDD-V4075 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:26 UTC)

2. Pe baza cercetărilor lingvistice moderne s-a demonstrat faptul că nici cele cinci cărți din componența *Pentateuhului* nu au fost traduse în același timp. Metodele de traducere, ce oscilează între literalism și parafrază, indică traducători diferiți, cu concepții diferite despre traducere[4].

3. Scopul traducerii LXXnu a fost stabilit cu certitudine. S-a vorbit de-a lungul timpului despre uitarea limbii ebraice, despre scopuri liturgice sau culturale. Ultima teorie emisă ia în considerare și un scop didactic[5], *id est* de a permite evreilor din diaspora elenistică să mențină viu contactul cu originalul ebraic prin intermediul traducerii.

4. Principala sursă referitoare la originile LXX, așa numita *Epistolă a lui Aristeas*, este, cel mai probabil, o scriere fictivă[6] menită să garanteze legitimitatea traducerii grecești a *Pentateuhului* în fața criticilor venite dinspre iudaismul conservator. Acestea vizau fie diferențele dintre originalul ebraic și traducerea produsă la Alexandria, fie readuceau în discuție vechea interdicție a traducerii, privită pentru mult timp ca amenințare la integritatea textului sacru.

5. Timp de aproape trei secole traducerea LXX are un statut egal cu cel al textului ebraic în iudaismul diasporei. Odată cu apariția creștinismului și adoptarea LXX, teologii creștini înțeleg prin *Septuaginta* nu doar *Pentateuhul*, așa cum era perceput în iudaismul diasporei, ci extind denumirea la întreg Vechiul Testament tradus în greacă într-un interval de aproximativ două secole. Din motive ce nu și-au aflat nici astăzi explicații sigure și comun acceptate, în iudaismul elenistic se renunță treptat la traducerea LXX. Ea va fi înlocuită cu traduceri sau cu revizuiri grecești, efectuate mai târziu, printre care cele mai cunoscute astăzi sunt cele atribuite lui Theodotion, Aquila și Symmachus.

În Antichitate și mult timp în cercetarea modernă s-a considerat că cele trei versiuni paralele LXX, efectuate într-un interval cuprins secolele I î.Hr.-II d.Hr., au avut la bază polemicile iudeo-creștine în privința traducerii și interpretării textului biblic. Pentru că aceste traduceri redau mai bine textul ebraic în anumite pasaje, în comparație cu LXX, ele au fost numite „iudaizante”[7]. Ipoteza că traducerile lui Theodotion, Aquila și Symmachus au fost realizate numai din motive polemice este astăzi respinsă. După studiul fragmentelor de text descoperite la Qumran, Nahal Hever sau în Egipt, s-a ajuns la concluzia că eforturile de revizuire ale traducerii LXX, cu scopul de a o finisa și de a o pune în acord cu textul ebraic, încep cu mult timp înainte de apariția creștinismului și, prin urmare, nu au la bază polemica iudeo-creștină. Ele sunt, mai curând, ultimele rezultate ale unor etape succesive de corectare a traducerii LXX, inițiate în vremuri precreștine, la scurtă vreme de la apariția primelor traduceri grecești.

Într-o lucrare fundamentală pentru filologia biblică modernă, publicată în 1963 cu titlul *Les devanciers d'Aquila*, Dominique Barthélemy emite o serie de ipoteze bine argumentate, referitoare la activitatea de revizuire constantă a textelor biblice grecești desfășurată în iudaismul antic. Acceptată în unanimitate a fost teoria sa potrivit căreia în secolul I î.Hr. a existat o „școală” de revizuire a textelor biblice traduse în limba greacă, cu metode literaliste de traducere, pe care o

[4] Studiile statistice, orientate către analiza gramaticală a textelor LXX (*e.g.* Aejmelaeus 1982), indică diferențe semnificative de traducere între cărțile Genezei și Exodului pe de o parte, respectiv Levitic, Numeri și Deuteronom pe de altă parte. De aici și concluziile firești că traducerile au fost realizate în mod sigur de traducători diferiți și, cel mai probabil, în perioade distincte.
[5] Pietersma-Wright (eds.) 2007, XIV-XV.
[6] *Cf*. Jellicoe 1968: 29-58.
[7] Terminologia nu este foarte precisă în acest caz. LXX nu este mai puțin iudaizantă în traducere, dacă ținem cont de istoria precreștină a textului și de așa numitele „semitisme” ale traducerii. Vorbim, mai curând, despre o terminologie desuetă, regăsită în studii efectuate între secolele XIX-XX, care, din rațiuni confesionale, păstrează o dihotomie nejustificată între texte mai mult sau mai puțin apropiate de Textul Masoretic. Studiile de astăzi demonstrează că mare parte dintre textele diferite ale versiunilor antice au la bază nu atât rațiuni teologice, ce moștenesc efectele polemicii antice dintre iudaism și creștinism, cât mai degrabă reflectă concepții și metode de traducere diferite, aflate într-o evoluție firească timp de peste 400 de ani, câți au trecut de la traducerea LXX până la versiunea lui Symmachus, considerată ultima dintre „cele trei”.

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2017, e-ISBN: 978-606-8624-01-3

BDD-V4075 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:26 UTC)

numește καίγε[8]. Mai mult, Barthélemy susține că metodele de traducere ale acestei școli suportă influența exegezei aplicate textului biblic de rabinii epocii și că aceleași metode au fost preluate și perfecționate ulterior de alți traducători. O ultimă etapă de rafinare a metodelor καίγε este, în opinia lui Barthélemy, revizuirea (sau traducerea) extrem de literală a lui Aquila, încheiată în jurul anului 140 d.Hr[9].

Circumstanțele în care s-a realizat traducerea lui Aquila, detalii privind autorul și scopul traducerii, au rămas până astăzi prea puțin cunoscute[10]. Dificultățile pe care le întâmpină cercetarea modernă nu constau doar în starea fragmentară a manuscriselor păstrate din traducerea sa, ci și în informațiile insuficiente și lipsite de credibilitate ale surselor antice. De pildă, dacă Epifanie al Salaminei ne spune în *De mensuribus et ponderibus* XIII (PG 43, 260B) că traducerea lui Aquila a fost realizată între anii 128-129 d.Hr., Irineu de Lyon vorbește după anul 177 despre traducerea lui Aquila, ca și cum ar fi de dată recentă în epoca sa (*Adversus haereses* III, 21, 3). De asemenea, multe informații întâlnite la autorii creștini își au originea în scrierile rabinilor; mărturiile potrivit cărora Aquila ar fi fost rudă prin alianță cu împăratul Hadrian (117-138) și că ar fi fost discipolul rabinului Akiba (sau Aquiba) se regăsesc și în literatura rabinilor, de multe ori fictivă, ca multe alte scrieri din Antichitate, atunci când valorifică fie toposul întâlnirii dintre împărat și înțelept, fie pe cel al relației învățător-discipol. În orice caz, literatura iudaismului și cea a scriitorilor creștini concordă în privința locului de origine (Sinope din Pont), respectiv a informației că traducătorul a fost prozelit.

Atitudinea autorilor antici față de traducerea lui Aquila este diferită. Atât în iudaism, cât și în creștinism, se pare că versiunea a primit un rol secundar, nefiind asumată niciodată ca text canonic[11]. Din mărturiile antice păstrate reiese că rabinii și exegeții creștini au folosit-o în maniera unui lexicon, atunci când doreau să explice pasajele mai puțin clare ale textului biblic; nu este mai puțin adevărat că în jurul terminologiei pentru care optează Aquila în traducere s-au creat și câteva dispute teologice. Cel mai probabil, versiunea lui Aquila a avut un rol mai important în iudaism, odată cu renunțarea la traducerea LXX. Literalismul noii versiuni le permitea credincioșilor care nu mai cunoșteau limba ebraică să aibă acces la textul original. La autorii creștini varianta lui Aquila a fost judecată polemic, considerându-se că el a realizat noua traducere numai pentru a submina autoritatea LXX, distorsionând intenționat termenii recognoscibili din vechea traducere. Singurii autori creștini care par să fi avut o atitudine moderată în privința traducerii lui Aquila au fost Origen și Ieronim, iar explicațiile rezidă în faptul că cei doi autori au fost printre puținii scriitori creștini ai Antichității care aveau cunoștințe de limba ebraică sau aramaică.

Păstrarea traducerii lui Aquila i se datorează astăzi în primul rând lui Origen. Eruditul alexandrin reproduce textul lui Aquila într-o lucrare fundamentală pentru filologia biblică antică,

[8] Denumirea reflectă decizia revizorilor de a traduce constant din ebraică construcția *we gam* (וְגַם) prin conjuncția καί („și”), urmată imediat de particula γε („de asemenea”), cu intenția de a păstra în greacă fiecare element al limbii sursă.

[9] Ipoteza lui Barthélemy a fost contestată de Lester Grabbe („The Translation Technique of the Greek Minor Versions: Translations or Revisions?”, în Brooke-Lindars (eds.) 1992: 505-556). Grabbe privește versiunea lui Aquila mai mult ca pe o traducere nouă, realizată direct din limba ebraică, decât ca pe o revizuire a LXX. Cu toate acestea, raportul dintre versiunea lui Aquila și LXX rămâne una dintre problemele cercetării la care nu s-a oferit încă o soluție definitivă.

[10] De-a lungul timpului s-au emis diferite ipoteze, însă discuțiile controversate din jurul lor sunt mult prea complexe pentru a putea fi cuprinse în articolul de față.

[11] Sursele antice admit că traducerea lui Aquila a fost apreciată în iudaism, ca alternativă grecească la traducerea LXX (Origen, *Epistula ad Africanum* 2; Ieronim, *Commentarium in Ezechielem* 3, 5; Augustin, *De civitate Dei* XV, 23, 3). De asemenea, citatele din literatura exegetică a rabinilor demonstrează că versiunea sa a avut un rol important în explicarea textelor biblice, dar nu a depășit niciodată acest statut. Este greu de explicat de ce în iudaismul de la sfârșitul Antichității și începutul Evului Mediu se renunță complet la autoritatea textelor lui Aquila. O explicație interesantă, legată de evoluția ideilor canonice, a fost oferită de Giuseppe Veltri (Veltri 2006).

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2017, e-ISBN: 978-606-8624-01-3

BDD-V4075 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:26 UTC)

cunoscută sub denumirea de *Hexapla*, în care și-a propus să colaționeze pe coloane paralele cele mai importante traduceri biblice aflate în circulație în lumea elenofonă. Deși lucrarea originală s-a pierdut, manuscrisele LXX au înregistrat numeroase glose cu opțiunile de traducere ale traducătorului antic, care au fost publicate la sfârșitul secolului al XIX-lea în ediția lui Frederick Field (*Origenis Hexaplorum quae supersunt sive Veterum Interpretum Graecorum in totum Vetus Testamentum fragmenta*)[12]. În secolul al IV-lea Ieronim se folosește de versiunea lui Aquila în traducerea Vechiului Testament din ebraică în latină. Spre deosebire de predecesorii săi, Ieronim nu mai privește traducerea lui Aquila ca pe o încercare de corupere a textului LXXsau ca pe o erezie, ci consideră doar că metodologia traducerii este una defectuoasă, întrucât, din cauza literalismului exagerat, ea nu reușește să ofere un text inteligibil în limba greacă. Ca traducător educat în cultura latină, Ieronim nu poate concepe o traducere al cărei produs să reflecte numai textul sursă, fără nicio atenție acordată gramaticii textului țintă. Principalele obiecții ale lui Ieronim se îndreaptă spre nerespectarea regulilor gramaticale din greacă și spre ignorarea cvasi-totală a stilisticii în traducere.

Privită din perspectiva modernă a traducerii biblice, metodologia de traducere a lui Aquila nu mai pare atât de eronată pe cât s-a crezut în Antichitate, mai ales dacă avem în vedere că mare parte dintre practicile literalismului antic se regăsesc printre principiile dezirabile din teoriile literalismului actual[13].

1. Consecvență în redarea termenilor

Una dintre cele mai importante cerințe ale literalismului în traducere constă în evitarea sinonimiei în cazul unui termen întâlnit de mai multe ori în textul sursă. Cu alte cuvinte, ar fi de dorit ca un termen din limba sursă să fie redat de fiecare dată cu unul și același termen în limba țintă. În acest caz, traducerea lui Aquila este deosebit de consecventă pentru o traducere antică, spre deosebire de LXX[14]. Sinonimia LXX are explicații în faptul că ea nu este traducerea unui singur traducător, ci a mai multor traducători, din epoci diferite și cu concepții diverse despre traducere.

2. Traducerea tuturor lexemelor originalului

Dacă, în general, traducerea presupune o atenție distributivă acordată gramaticii și sensurilor celor două sisteme lingvistice implicate în procesul de echivalare, în cazul textelor biblice, unde diferențele dintre o limbă semitică și una indo-europeană sunt suficient de mari cât să nu permită transferul lingvistic în totalitate, întâlnim și o concepție antică despre natura acestor texte, ce restrânge posibilitățile de traducere. Este vorba despre natura revelată a textelor biblice, convingere ce a condus la ideea că toate elementele textului original au o semnificație extrem de importantă și că omiterea lor în traducere constituie o alterare a mesajului divin. Aquila împărtășește această opinie comună exegezei iudaismului din epocă și traduce orice element întâlnit în textul ebraic, fără a acorda întâietate regulilor gramaticii grecești. Exemplul clasic în acest caz, pe care l-au discutat și autorii antici, este traducerea versetului de la Geneză 1, 1, redat de Aquila prin Ἐν κεφαλαίῳ ἔκτισεν ὁ Θεὸς σὺν τὸν οὐρανὸν καὶ σὺν τὴν γῆν. Pentru că în

[12]În prezent se află în lucru o nouă ediție a lui Field (http://www.hexapla.org/).
[13] Nu ne-am propus aici o tratare exhaustivă a literalismului actual, și nici a metodelor lui Aquila, care merită studii mult mai aplicate.
[14] Comparația dintre consecvența versiunii lui Aquila și sinonimia LXX a fost deja subiectul unei analize sumare efectuate de Joseph Reider în „Prolegomena to a Greek-Hebrew and Hebrew-Greek Index to Aquila I" (Reider 1914: 346).

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2017, e-ISBN: 978-606-8624-01-3

BDD-V4075 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:26 UTC)

greacă prepoziția σύν se construiește cu dativul, Ieronim vorbește despre *usus ridiculus praepositionis* σύν *cum accusativo* și oferă explicația acestei traduceri pe care o considera absurdă: „Pentru că evreii nu au doar articole, ci și pre-articole, Aquila traduce într-o manieră lipsită de gust și silabele, și literele”[15]. Așadar, pentru Aquila prepoziția grecească nu mai are funcție gramaticală și este tradusă mecanic de fiecare dată când în limba ebraică se întâlnește construcția *particulă+articol+cazulacuzativ*; totuși, aceeași prepoziție se întâlnește și cu dativul atunci când construcțiile limbii ebraice coincid cu cele grecești. Este interesant că această construcție neobișnuită a preopoziției σύνcu acuzativul, deși este specifică versiunii lui Aquila, apare de mai multe ori și în traducerea Ecclesiastului din LXX. Acest fapt i-a permis lui Barthélemy să emită ipoteza că traducerea grecească inclusă astăzi în *Septuaginta* îi aparține de fapt lui Aquila, în urma unei erori comise de Origen, care, din neatenție, ar fi confundat versiunile între ele atunci când le-a copiat pe coloanele *Hexaplei*[16].

Nu este singurul caz în care Aquila urmează îndeaproape originalul ebraic, căutând soluții de a-i păstra forma intactă în greacă. De pildă, el imită postpoziția locativă ebraică *–â*, folosindu-se de encliticul –δε, întâlnit mult mai frecvent în dialectul homeric, decât în κοινή. Așa se explică formele de tipul νοτόνδε (Gen. 12, 9) pentru a indica sudul sau οἶκόνδε (Ex. 28, 26) pentru a traduce adverbul „acasă”. Particulele compuse din ebraică sunt strict reproduse în greacă, de unde derivă forme incorecte, precum ἀπὸἀρχῆθεν (Gen. 2, 8; greaca veche nu folosește niciodată această expresie cu preopoziție pentru a spune „de la început”, „din trecut”) sau πρὸπροσώπου (2Rg. 6, 14; de regulă greaca clasică și elenistică se folosesc de alte preopoziții construite cu genitivul – ἀπό,εἰς,κατά – pentru a reda locuțiunea prepozițională „în fața”).

3. Traducerea etimologizantă

O altă metodă acceptată în traducerile literaliste de astăzi, pe care o întâlnim și la Aquila, este cea a traducerii etimologice. Chiar și cu prețul unor devieri semantice importante în limba greacă, Aquila traduce numeroși termeni, pornind de la sensurile pe care le implică rădăcinile cuvintelor ebraice. În Psalmul 21, 13 (TM 22, 12), unde finalul versului spune în ebraică „puternic boii lui Bashan m-au împresurat”, verbul ebraic *kitter* este legat etimologic de substantivul *keter* („coroană”, „turban”). Pentru că în alte contexte biblice substantivul ebraic este tradus prin grecescul διάδημα („coroniță”, „banda”), Aquila inventează un verb inexistent în greacă *διαδηματίζω, pe care îl redă aici prin διαδηματίσαντόμε[17]. Traducătorul LXX optează în acest caz pentru περιέσχονμε („m-au încercuit”, „m-au împresurat”). Este evident că Aquila a înțeles foarte bine sensul verbului ebraic, dar preferă să rămână consecvent principiului de a traduce literal și de a reda forma textului sursă.

4. Dizlocarea lexicală

Strâns legat de principiul etimologizării este cel al dizlocării lexicale, folosit în întreaga lume antică pentru explicarea sensurilor pe care le implică anumite cuvinte. Numeroasele

[15] Ieronim, *Epistulae* 57, 11: *Quia Hebraei non solum habent* ἄρθρα, *sed* προάρθρα, *ille* (Aquila)κακοζήλωςet *syllabas interpretatur et litteras; dicitque* σὺντὸνοὐρανὸνκαὶσὺντὴνγῆν, *quod graeca et latina lingua omnino non recipit*.

[16] Barthélemy 1963:30. Problema nu este nouă; o observație asemănătoare îi aparține lui Henry St. John Thackeray. Într-o celebră gramatică a LXX el susținea ipoteza (infirmată în unele cazuri) că mai multe porțiuni de text din versiunea lui Aquila au pătruns de-a lungul timpului în LXX: 1Regi 9, 15 ș.u.; 8, 1; 11, 38; 2, 26; 13, 26; 13, 29; 14, 1-20; capitolele 47-50; 2Regi 12, 4; 16, 9; 17, 14; 25, 9; Iosua 21, 2-11; 21, 34-42 (Thackeray 1909:3-4). Pentru problema dificilă a concepțiilor și practicilor lui Origen în redactarea și transmiterea textului LXX, vezi Jellicoe 1968: 100-133.

[17] Field 1875, t. II: 118.

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2017, e-ISBN: 978-606-8624-01-3

BDD-V4075 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:26 UTC)

etimologii fanteziste ale anticilor își au originea în dizlocarea lexicală. Procedeul a avut un rol important și în exegeza rabinilor, care despart cuvinte ebraice pentru a le interpreta rădăcinile lexicale în mod separat. Nu este sigur dacă Aquila a cunoscut metoda exegetică, dar traducerea sa reflectă traducerea separată a unor astfel de elemente. De pildă, pluralul *abîb* din Levitic 2, 14, care însemană „spice necoapte, înspicate" este reprodus de Aquila prin ἀπαλά („neînvechite", „netrecute"), un derivat format din α privativ și adjectivul παλαιός. În acest caz, parafraza LXX - νέαχῖδρα („tinere spice") - este mai puțin neclară decât traducerea lui Aquila. La fel procedează Aquila și în cazul cuvintelor pe care unele tradiții biblicele redau drept nume proprii. În Levitic 16, 8, unde traducerea spune „Şi să arunce Aaron sorţi asupra celor doi ţapi: un sorţ pentru Domnul şi un sorţ pentru Azazel", traducătorul LXX redă numele propriu din final prin τῷἀποπομπαίῳ („pentru cel alungat",„pentru cel izgonit"), în timp ce Aquila dizlocă ebraicul *azazel* și îi traduce elementele separat: εἰςτράγονἀπολυόμενον („asupra unui țap care este dezlegat")[18]. Ritualul de ispășire pe care vechii israeliți îl practicau, folosindu-se de un animal asupra căruia aruncau simbolic păcatele oamenilor și pe care ulterior îl eliberau în deșert, este comun lumii antice[19].

5. Traducerea omofonă

O metodă cu puține șanse de a fi corectă în literalismul modern este cea a traducerii omofone, ce constă în identificarea unor termeni care să corespundă fonetic cu cei ai originalului. Aquila caută termeni greceşti asemănători fonetic cu termenii ebraici, dar de cele mai multe ori rezultatul nu poate fi considerat corect. De pildă, în Deut. 11, 30 traduce ebraicul *elon*, o specie de stejar, prin αὐλών, un termen grecesc care înseamnă cu totul altceva, anume „luncă", „defileu", „albie"[20]. Aceeași metodă este folosită de Aquila cu mai mult succes atunci când reușește să identifice termeni greceşti împrumutați din limbile semitice: βάτος („calcan"),βυσσός („adâncul mării" la Homer și Herodot),χιτών („tunică"), σάββατον („sabat").

6. Calchierea și împrumutul

În versiunea lui Aquila calchierea și împrumutul sunt metode de traducere mult mai frecvente decât cele întâlnite în alte traduceri biblice antice. În orice caz, explicația lor este valabilă pentru toate versiunile: în pofida lexicului variat de care dispunea, în limba greacă nu s-au găsit termeni potriviți pentru a recupera cu maximum de precizie sfera semantică a celor din ebraică. Cu toate acestea, în versiunea lui Aquila aflăm și exemple în care traducătorul antic nu rămâne doar la stadiul de simplă transliterație. În textul din Sofonie 1, 4 este folosit un termen ebraic mai puțin întâlnit, *chemarim*, care îi desemna pe preoții cultelor păgâne. Dat fiind că termenul grecesc ἱερεύς, aflat cel mai la îndemână, acoperă sfera semnatică a unui alt termen ebraic (*kohanim*), traducătorii antici rezolvă problema în mod diferit: Theodotion și membrii școlii καίγεpreferă să-l transcrie din ebraică - χωμαρειμ, în timp ce traducătorul LXX pur și simplu îl omite, traducând în loc de „numele preoților lui Baal" doar τὰ ὀνόματα τῆς Βααλ. Aici Aquila evită transcrierea[21]. Pentru a reda sensul tehnic cu care sunt identificați preoții lui Baal se folosește de termenul τεμενίτης, la rândul său un termen tehnic, dar care îi desemna pe preoții

[18]Field 1875, t. I: 194.
[19] Ritualul expiator descris în Vechiul Testament nu este cu nimic diferit de cele identificate cu mult mai devreme în Egipt și în nordul Siriei (*cf*. de Roo 2000: 234, n. 10).
[20]Field 1875, t. I: 290.
[21] Field 1875, t. II: 1012.

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2017, e-ISBN: 978-606-8624-01-3

BDD-V4075 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:26 UTC)

unui cult precis, anume pe cei ai lui Apollo din Témenos (Siracuza). Este unul dintre puținele exemple de echivalare funcțională pe care le cunoaștem din versiunea lui Aquila.

Necesitatea de a recupera în traducere nu doar sensul, ci și forma sursei, conduce în literalismul antic la cerințe ce țin strict de caracteristicile limbilor antice și, în consecință, nu mai pot fi respectate astăzi. Un astfel de principiu este cel al păstrării ordinii cuvintelor în traducerea biblică, despre care amintea Ieronim prin sintagma *verborum ordo mysterium est*[22]. Deși expresia lapidară a lui Ieronim poate primi astăzi interpretări variate, ea se referă la o practică ce pare să fi fost respectată aproape întotdeauna în versiunea lui Aquila (dar și în LXX într-o măsură mai ponderată), cea de a traduce mecanic cuvintele textului în ordinea în care se întâlnesc în original. Limbile antice, precum greaca și latina, au o flexibilitate suficientă pentru a îndeplini această cerință, pentru că legăturile sintactice dintre cuvinte nu depind de ordinea cuvintelor, așa cum se întâmplă în limbile moderne (de pildă, limba greacă veche poate reda la fel de corect un enunț ce cuprinde subiect, predicat și complement în șase moduri diferite). În scrierile antice, însă, ordinea cuvintelor are o capacitate mult mai mare decât în limbile moderne de a modifica stilul unui text, chiar până la a-l face complet neinteligibil. De aici derivă criticile antice privind stilul rudimentar al Bibliei în traducerea LXX, dar mai ales respingerea categorică a versiunii lui Aquila.

În concluzie, metodele de traducere literale pe care le folosește Aquila nu au în vedere subminarea autorității vreunei versiuni concurente, cum s-a considerat în Antichitate, doar pentru că nu mai reflectă un lexic și o sintaxă consacrată. Din analiza sumară a fragmentelor păstrate reiese mai curând că el și-a propus să ofere o traducere orientată spre textul sursă, pentru a permite receptorilor care nu mai cunoșteau ebraica sau aveau cunoștințe minime de ebraică să aibă acces la textul biblic original. Ignorarea aproape totală a gramaticii grecești indică un scop diferit de cel al traducerii LXX, care se adresează unui auditoriu mai larg și care, prin parafrază, lămurește o lungă listă de pasaje obscure ale textului ebraic. Până la polemica iudeo-creștină, se pare că versiunea precisă a lui Aquila a fost apreciată în Antichitate și a circulat în paralel cu alte variante, fiind citată de evangheliști în scrierile Noului Testament, în detrimentul LXX. De pildă, citatul mesianic de la Matei 2, 15: „Şi au stat acolo până la moartea lui Irod, ca să se împlinească cuvântul spus de Domnul, prin proorocul: «Din Egipt am chemat pe Fiul Meu»” reproduce textul de la Osea 11, 1. Traducerea LXX, în ediția lui Rahlfs, conține în cartea Osea textul: „Pentru că Israel era copil, Eu l-am iubit, şi din Egipt i-am rechemat pe copiii lui” (ΔιότινήπιοςΙσραηλ, καὶἐγὼἠγάπησααὐτὸνκαὶἐξΑἰγύπτουμετεκάλεσατὰτέκνααὐτοῦ), în timp ce versiunea lui Aquila spune: „Când Israel era copil, Eu îl iubeam, şi din Egipt am chemat pe Fiul Meu” (ὅτι παῖς Ισραηλ, καὶ ἠγάπησα αὐτὸν καὶ ἀπὸ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου)[23]. Prin simpla comparație a textelor reiese că Evanghelia după Matei citează la sfârșitul secolului I d.Hr. (atunci când este datată scrierea Evangheliei) versiunea lui Aquila, înainte ca ea să fie realizată (127-140 d.Hr.). Există, cu siguranță, alte explicații pentru aparenta inadevertență cronologică. Vorbim fie de tradițiile pe care le folosesc autorii scrierilor din Noul Testament, fie de modul în care s-au păstrat, modificat și transmis textele biblice. Oricum, din această ultimă perspectivă, versiunea lui Aquila constituie astăzi o mărturie importantă privind starea textului vetero-testamentar din primele două secole ale erei noastre și, chiar dacă este păstrată fragmentar, tocmai datorită literalității ea poate să ofere astăzi suficiente informații utile pentru înțelegerea circumstanțelor în care s-au format tradițiile religioase.

BIBLIOGRAPHY

[22] Ieronim, *Epistulae* 57, 5.
[23] Field 1875, t. II: 957.

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2017, e-ISBN: 978-606-8624-01-3

BDD-V4075 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:26 UTC)

Aejmelaeus, Anneli (1982), *Parataxis in the LXX: A Study of the Renderings of the Hebrew Coordinate Clauses in the Greek Pentateuch*, Suomalainen Tiedeakatemia, Helsinki.

Aitken, James K., ed. (2015), *T&T Clark Companion to the Septuagint*, Bloomsbury T&T Clark, London / New York.

Barthélemy, Dominique (1963), *Les devanciers d'Aquila*, VTSup 10, Brill, Leiden.

Brooke, George J.; Lindars, Barnabas, eds. (1992), *Septuagint, Scrolls and Cognate Writings*, SCS 33, Scholars Press, Atalanta.

de Roo, Jacqueline C.R. (2000), "Was the Goat for Azazel Destined for the Wrath of God?", *Biblica*, Vol. 81, No. 2.

Dines, Jennifer M. (2004), *The Septuagint*, T. & T. Clark, London / New York.

Field, Frederick (1875), *Origenis Hexaplorum quae supersunt sive veterum interpretum Graecorum in totum Vetus Testamentum fragmenta*, vol. I-II, Oxonii e Typographeo Clarendoniano.

Harl, Marguerite; Dorival, Gilles; Munnich, Olivier (1988), *La Bible Grecque des Septante du Judaïsme hellénistique au Christianisme ancien*, Initiations au Christianisme Ancien, Éditions de CERF, Paris.

Jellicoe, Sindey (1968), *The Septuagint and Modern Study*, Clarendon Press, Oxford.

Jobes, Karen H.; Silva, Moisés (2000), *Invitation to theSeptuagint*, Baker Academic, Grand Rapids.

Marcos, Natalio Fernández (2001), *The Septuagint in Context. Introduction to the Greek Versions of the Bible*, trans. Wilfred G. E. Watson, Brill Academic Publishers Inc., Boston / Leiden.

Pietersma, Albert; Wright, Benjamin G., eds. (2007), *A New English Translation of the Septuagint and the Other Greek Translations Traditionally Included under That Title*, Oxford University Press, Oxford.

Reider, Joseph (1914), „Prolegomena to a Greek-Hebrew and Hebrew-Greek Index to Aquila I", *The Jewish Quarterly Review*, New Series, Vol. 4, No. 3.

Thackeray, Henry St. John (1909), *A Grammar of the Old Testament in Greek according to the Septuagint*, vol. I, *Introduction, Orthography and Accidence*, Cambridge University Press, Cambridge.

Veltri, Giuseppe (2006), *Libraries, Translations, and 'Canonic' Texts. The Septuagint, Aquila and Ben Sira in the Jewish and Christian Traditions*, SJSJ 109, Brill, Leiden / Boston.

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2017, e-ISBN: 978-606-8624-01-3

BDD-V4075 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:26 UTC)